
Flexible Learning: Enhancing Learning Opportunities in Higher Education in the Digital Age

Duangduean Saengpraew

Master of Arts (Developmental Psychology), Educator (Senior Professional Level)
The Office of Educational Affairs, Mahidol University International College

Pawirat Prompes*

Master Degrees in Education (Curriculum and Instructions) and MEF:Métiers de l'Education
et de la formation (Double Degree), Educator
The Office of Educational Affairs, Mahidol University International College

* Corresponding author: pawirat.pro@mahidol.ac.th

Received: January 31, 2024/ **Revised:** October 2, 2024/ **Accepted:** October 4, 2024

Abstract

Flexible learning is characterized by its adaptability to different schedules, locations, and methods. This has emerged in response to socio-economic structure shifts and the rapid growth of technology in the digital age. Not only it transforms how individuals lead their lives, but also compelling them to leverage technology extensively for online learning. Notably, it plays a crucial role in expanding equal and continuous access to higher education opportunities for people of all ages. Digital learners are adept at using digital devices to quickly access and apply information. Higher education institutions should embrace a combination of formal and informal learning connecting expert knowledge with shared experiences, by allowing students to take ownership of their learning, tailor it to suit their personal needs, unlimited access to learning resources, and be able to analyze information efficiently, to ensure students derive maximum benefits from their learning pursuits. The flexible learning pathways found in higher education are 1. Getting into education: Provide a preparatory course to help learners gain necessary skills for higher education. Learners' prior learning/skills acquired in both formal and informal setting are recognized by having students test their abilities for admission, 2. Going through education: Connect learning through transferring programs/courses to avoid redundant studies and enhance the likelihood of graduation, including flexible online learning for learners who need to combine their studies and work, and 3. Going out of education: Encourage work-based learning and ongoing education to enhance the competencies of workers, allowing them to transfer their learning achievements from formal, non-formal, and informal learning systems into the academic credit bank of higher education institutions, which is connected a central digital credit system. These credits can then be accumulated toward various qualifications, university degree programs, and lifelong learning.

Keywords: Flexible Learning, Learning Opportunities, Higher Education, Digital Age

การเรียนรู้แบบยืดหยุ่น: การเพิ่มโอกาสการเรียนรู้ ในระดับอุดมศึกษาในยุคดิจิทัล

ดวงเดือน แสงแพรว

ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (จิตวิทยาพัฒนาการ), นักวิชาการศึกษา (ชำนาญการพิเศษ)

ฝ่ายการศึกษา วิทยาลัยนานาชาติ มหาวิทยาลัยมหิดล

ภาวิรัช พรหมเทศ*

ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต (หลักสูตรและการสอน) และ MEF:Métiers de l'Education et de la formation

(ปริญญาควบ), นักวิชาการศึกษา

ฝ่ายการศึกษา วิทยาลัยนานาชาติ มหาวิทยาลัยมหิดล

* ผู้ประสานงาน: pawirat.pro@mahidol.ac.th

วันรับบทความ: 31 มกราคม 2567/ วันแก้ไขบทความ: 2 ตุลาคม 2567/ วันตอบรับบทความ: 4 ตุลาคม 2567

บทคัดย่อ

การเรียนรู้แบบยืดหยุ่นเป็นการเรียนที่ยืดหยุ่นด้วยเวลา สถานที่ และวิธีการ เป็นผลจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจ-สังคมและการเข้าสู่ยุคดิจิทัลที่เทคโนโลยีเติบโตอย่างก้าวกระโดด กระบวนการดำเนินชีวิตให้ต้องใช้เทคโนโลยีอย่างเต็มประสิทธิภาพและเรียนรู้ผ่านออนไลน์ ซึ่งช่วยเพิ่มโอกาสการเข้าถึงการเรียนรู้ในระดับอุดมศึกษาแก่คนทั่วไปได้อย่างครอบคลุมและเท่าเทียมกัน ผู้เรียนยุคดิจิทัลคล่องแคล่วใช้อุปกรณ์เข้าถึงข้อมูลเพื่อนำไปใช้ในทันที สถาบันอุดมศึกษาจึงต้องเปิดรับการเรียนรู้แบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการที่เชื่อมต่อความรู้ของผู้เชี่ยวชาญและประสบการณ์ของผู้อื่น โดยยืดหยุ่นให้ผู้เรียนเป็นเจ้าของการเรียนรู้แบบเป็นส่วนตัวที่ตรงความต้องการ เข้าถึงแหล่งเรียนรู้อย่างไม่จำกัด และวิเคราะห์เพื่อเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์สูงสุด แนวทางการเรียนรู้แบบยืดหยุ่นที่พบคือ 1. เริ่มเข้าศึกษา: หลักสูตรเตรียมความพร้อมผู้เรียนให้สามารถเข้าเรียนในระดับอุดมศึกษา รับรองการเรียนรู้/ทักษะที่มีมาก่อน ในบริบทที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ให้ผู้เรียนได้พิสูจน์ความสามารถเพื่อการรับเข้าเรียน 2. ระหว่างการศึกษา: เชื่อมต่อการเรียนรู้ด้วยการโอนย้ายหลักสูตร/รายวิชาเพื่อหลีกเลี่ยงการเรียนซ้ำซ้อนและเพิ่มโอกาสการสำเร็จการศึกษา รวมทั้งจัดการเรียนรู้ผ่านออนไลน์แบบยืดหยุ่นให้ผู้ที่ต้องการผสมผสานการเรียนและการทำงานเข้าด้วยกัน และเมื่อ 3. ใกล้สำเร็จการศึกษา: ส่งเสริมการเรียนรู้จากการทำงาน และการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ยกระดับสมรรถนะของพนักงาน โดยผู้เรียนสามารถเทียบโอนผลการเรียนจากระบบ นอกระบบ และตามอัธยาศัย มาสะสมไว้ในคลังหน่วยกิตของสถาบันอุดมศึกษาที่เชื่อมต่อกับคลังหน่วยกิตกลางในรูปแบบดิจิทัล เป็นคุณวุฒิระดับต่างๆ หลักสูตรปริญญา และเรียนรู้ตลอดชีวิตได้

คำสำคัญ: การเรียนรู้แบบยืดหยุ่น โอกาสการเรียนรู้ อุดมศึกษา ยุคดิจิทัล

บทนำ

การเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วบนโลกส่งผลต่อสิ่งมีชีวิต รวมถึงมนุษย์ ให้ต้องเรียนรู้และปรับตัวให้เท่าทันเพื่อความอยู่รอดจากภาคการเกษตร (1.0) สู่อุตสาหกรรมเบา (2.0) และอุตสาหกรรมหนัก (3.0) กระทั่งยุคปัจจุบันที่เน้นพัฒนาเศรษฐกิจที่ขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรม(4.0) เป็นก้าวสำคัญของการเปลี่ยนผ่านสู่ยุคดิจิทัล (Digital Transformation) ที่เทคโนโลยีเปลี่ยนแปลงอย่างก้าวกระโดดและเข้ามาแทนที่บทบาทของมนุษย์ เทคโนโลยีซึ่งมีความฉลาดและศักยภาพสูง อุปกรณ์ต่าง ๆ สามารถส่งข้อมูลระหว่างกันผ่านการเชื่อมต่ออินเทอร์เน็ต (Machine to Machine) (Thailand Productivity Institute, 2015) การสื่อสารถึงกันทำได้ง่ายและไร้พรมแดน กระทบรูปแบบการปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันของคนในสังคม จนทำให้เกิดสิ่งใหม่และงานลักษณะใหม่ ๆ ขึ้น คนจึงต้องปรับตัวและองค์กรต้องปรับโครงสร้างให้ทันตามความเจริญก้าวหน้าของเทคโนโลยีและการใช้นวัตกรรมเพื่อความอยู่รอด (Beairisto, 2000) โดยต้องสามารถเรียนรู้และสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ ได้อย่างต่อเนื่อง

การเรียนรู้เปลี่ยนไปตามสังคมในแต่ละยุค การเรียนแบบท่องจำตำราที่เน้นผู้สอนเป็นศูนย์กลางในชั้นเรียนอย่างในอดีตไม่เพียงพอที่จะพัฒนาคนให้มีสมรรถนะสูงชัน และแข่งขันได้อีกต่อไปท่ามกลางพลวัตของการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีที่คอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ตเข้ามามีบทบาทสำคัญซึ่งผู้เรียนสามารถเข้าถึงข้อมูลได้อย่างไม่จำกัด ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (2566-2570) (Office of the National Economic and Social Development Council, Office of the Prime Minister, 2022) เพื่อการพัฒนาประเทศโดยเน้นพัฒนาขีดความสามารถในการแข่งขันและรับมือกับการเปลี่ยนแปลง รวมทั้งวิกฤติที่ส่งผลกระทบรุนแรงทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ล้วนต้องอาศัยทรัพยากรมนุษย์ที่มีศักยภาพสูง การเรียนรู้จึงต้องเปลี่ยนมาเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง มีความหลากหลาย และยืดหยุ่นมากขึ้น ในขณะที่เดียวกับที่ประเทศกำลังเปลี่ยนเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์ (Aged Society) โดยคนมีอายุยืนนานขึ้น ในขณะที่คนหนุ่มสาวมีจำนวนลดลง (Department of Older Persons, 2021) จำนวนผู้สูงอายุที่เพิ่มขึ้นกำลังกลายเป็นประชากรส่วนใหญ่ของประเทศ แรงงานจึงต้องจัดเตรียมไว้สำหรับคนสูงอายุด้วย แนวทางเดียว

ที่จะรักษาปริมาณและคุณภาพของพลเมืองไว้ได้ท่ามกลางวิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไป คือ การสร้างระบบการเรียนรู้ที่มีคุณภาพซึ่งเปิดโอกาสให้ทุกคนสามารถเข้าถึงการเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่องและเท่าเทียมกัน (United Nations, 2022) ไม่เพียงแต่กลุ่มคนอายุ 18-24 ปีที่เรียนอยู่ในระบบ เพื่อพัฒนาตนเองให้มีความรู้และสมรรถนะในการประกอบอาชีพเพื่อมีรายได้ ซึ่งจะนำพาประเทศไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน

การอุดมศึกษาไทยในยุค 4.0 จึงมีแนวคิดสร้างนวัตกรรมและพัฒนาศักยภาพมนุษย์ให้มีคุณภาพสูง สอดรับแผนการพัฒนาประเทศ โดยสร้างคนให้มีความรู้ข้ามศาสตร์แบบพหุวิทยาการ เน้นสร้างทักษะสำคัญต่อการใช้ชีวิตที่ตอบโจทย์ความต้องการของสังคมและภาคอุตสาหกรรม (Kirtikara et al, 2023) รวมทั้งพัฒนาคนสำหรับโลกยุคใหม่ ผ่านเทคโนโลยีในปัจจุบันซึ่งมีศักยภาพช่วยเปิดโอกาสให้ทุกคนเข้าถึงการเรียนรู้ได้อย่างไร้ขีดจำกัด สามารถส่งต่อความรู้ได้อย่างรวดเร็วและหลากหลาย แม้ข้ามทวีป (Education Technology Development and Integration Support, KMUTT, 2021) โดยการเรียนรู้ไม่จำเป็นต้องเกิดขึ้นเฉพาะในห้องเรียนอีกต่อไป แต่สามารถเกิดขึ้นได้ทุกที่ตามความสนใจและสมรรถนะที่ต้องการจะพัฒนา สถาบันอุดมศึกษาจึงต้องเปิดกว้างและยืดหยุ่น ตอบสนองความต้องการเรียนรู้ที่หลากหลายให้กับทุกคนในทุกช่วงวัย โดยเฉพาะเยาวชนที่จบจากชั้นมัธยมศึกษา โดยเป็นคนทำงานและผู้สูงอายุ ให้สามารถเข้าถึงการเรียนรู้ที่มีคุณภาพในระดับอุดมศึกษาได้ เพื่อการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง บทความนี้จึงมีวัตถุประสงค์ชี้ให้เห็นประโยชน์และอธิบายแนวทางการเรียนรู้แบบยืดหยุ่นซึ่งจะช่วยเพิ่มโอกาสแก่คนทั่วไปให้สามารถเข้าถึงการเรียนรู้ในระดับอุดมศึกษาในยุคดิจิทัลได้ ดังนี้

การเรียนรู้แบบยืดหยุ่น คืออะไร

การเรียนรู้แบบยืดหยุ่น เป็นแนวคิดทางการศึกษาที่ไม่ปรากฏเวลาเริ่มต้นที่ชัดเจน ช่วงแรกพบเป็นการเรียนแบบทางไกลทางไปรษณีย์และในมหาวิทยาลัยเปิด เมื่อมีอินเทอร์เน็ตเข้ามา การเรียนรู้ได้ปรับเป็นแบบออนไลน์ (Online learning) หรือแบบผสมผสาน (Blended learning) กระทั่งในปัจจุบันด้วยแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong learning) การเรียนรู้จึงมีแนวโน้มเน้นเฉพาะทักษะที่เจาะจงที่สามารถตอบสนองต่อความต้องการหรือการเปลี่ยนแปลงได้ในทันที เพื่อตอบโจทย์

การพัฒนาได้มากขึ้น เป็นแนวทางการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่น ด้วยเวลา สถานที่ และวิธีการ (Cassidy et al., 2016) มุ่งให้ทางเลือกมากขึ้นแก่ผู้เรียนตามความสะดวก และเป็นส่วนบุคคล ผู้เรียนสามารถเลือกได้ว่าการเรียนรู้จะเกิดขึ้นที่ไหน เมื่อไหร่ และอย่างไร (Shurville et al., 2008) เน้นส่งเสริมความเป็นอิสระให้ผู้เรียนมีอำนาจควบคุมการเรียนรู้และกำกับตนเองได้มากขึ้น ทั้งนี้ความยืดหยุ่นควรเริ่มตั้งแต่ขั้นตอนการรับสมัครและกระบวนการลงทะเบียนที่ช่วยสร้างความมั่นใจในการเข้าถึงการเรียนรู้ ซึ่งเอื้อสำหรับผู้ที่มีคุณสมบัติไม่ตรงตามข้อกำหนดหรือเกณฑ์การรับเข้าแบบดั้งเดิม (UNESCO, 2022) โดยเป็นได้ทั้งการเรียนรู้แบบตัวต่อตัว นอกห้องเรียน หรือแบบผสมผสาน ฯลฯ ที่เปิดกว้างและหลากหลาย ตอบสนองต่อสถานการณ์ที่อาจต้องปรับเปลี่ยนตารางเวลาหรือรองรับความพร้อมของผู้เรียนให้สามารถเข้าถึงการเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่อง โดยสำคัญอยู่ที่วิธีการเรียนรู้แบบยืดหยุ่นส่งผลต่อคุณภาพของประสบการณ์การเรียนรู้ ซึ่งผู้เรียนใช้ปรับปรุงผลลัพธ์และเพิ่มการมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ตามแนวทางที่เหมาะสมกับตนเอง (Deakin University, 2009)

อย่างไรก็ดี ไม่ใช่ทุกอย่างจะยืดหยุ่นได้ตลอดเวลา และไม่ได้หมายความว่า อะไรก็ได้ การพิจารณาใช้ความยืดหยุ่นขึ้นอยู่กับบริบทที่มีว่าควรเป็นความยืดหยุ่นในด้านใด ที่ระดับใด และจะเตรียมความพร้อมสำหรับความยืดหยุ่นนั้นด้วยวิธีใด ซึ่งความยืดหยุ่นในการเรียนรู้แบ่งออกเป็น 3 มิติ (Tongpitak, Piromjitpong, & Asawapoom, 2016) คือ 1) มิติด้านเวลา (Time): การกำหนดเวลาในการเริ่ม-เลิกเรียน เวลาที่ใช้ในกิจกรรมการเรียนรู้ ช่วงเวลาในการประเมิน 2) มิติด้านเนื้อหา (Content): การจัดลำดับความสอดคล้องของเนื้อหา โดยผู้สอนประเมินความรู้พื้นฐานเดิมของผู้เรียน ซึ่งอาจจำเป็นต้องเพิ่มเติมหรือปรับลดเนื้อหาให้สอดคล้องกับความพร้อมของผู้เรียน และ 3) มิติด้านการจัดการเรียนการสอนและทรัพยากรเพื่อการเรียนรู้ (Instructional approaches and resource): กิจกรรมการเรียนรู้มีความหลากหลายเพื่อสร้างแรงจูงใจในการเรียน รวมถึงการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาช่วยส่งเสริมการศึกษา ฯลฯ ทั้งนี้ ยังมีปัจจัยอื่นซึ่งเป็นความยืดหยุ่นที่ต้องพิจารณาใช้ร่วมด้วย อาทิ เงื่อนไขในการเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ แหล่งเรียนรู้ การปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนและผู้เรียน การมอบหมายงาน การติดตามผลการเรียนรู้ การสื่อสารเนื้อหาระหว่างผู้สอนและผู้เรียน

สถานที่/ช่องทางการเรียนรู้ ฯลฯ (Collis & Wende, 2002 as cited in Deakin University, 2009) เหล่านี้ล้วนใช้ความสามารถของผู้สอนในการประเมินความพร้อมของผู้เรียน แล้วพิจารณาเลือกใช้ความยืดหยุ่นในมิติที่เหมาะสม การเรียนรู้แบบยืดหยุ่นจึงต้องได้รับการออกแบบอย่างมีขอบเขตและการวางแผน โดยคำนึงถึง 1) *ความสมดุล (Balance)* ระหว่างการเรียนรู้และการใช้ชีวิตที่ผสมผสานกันของผู้เรียน 2) *การเข้าถึง (Accessibility)* ให้ผู้เรียนสามารถย้อนกลับไปทบทวนเนื้อหาได้ทุกเมื่อที่ต้องการ และเข้าถึงแหล่งเรียนรู้ได้อย่างไม่จำกัดเพื่อการพัฒนา และ 3) *ส่วนบุคคล (Personalization)* ผู้เรียนสามารถเลือกการเรียนรู้ได้อย่างเหมาะสมตรงตามความต้องการและจังหวะของตนเอง (Spark Online School, 2023) โดยไม่เปรียบเทียบกับเส้นทางการเรียนรู้ของผู้อื่น

การเรียนรู้แบบยืดหยุ่นเป็นเป้าหมายหนึ่งในการพัฒนาที่ยั่งยืนด้านการศึกษาขององค์การสหประชาชาติ ด้วยความเชื่อว่าเป็นแนวทางสำคัญที่จะช่วยสร้างความเท่าเทียมทางการศึกษาได้อย่างครอบคลุมและส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่ยั่งยืนให้แก่ทุกคนได้ (UNESCO, 2022) โดยมีรูปแบบที่หลากหลายเริ่มตั้งแต่ การเรียนรู้ทางไกล (Distance learning) การเรียนรู้แบบเปิด (Open learning) การเรียนรู้แบบออนไลน์ (Online learning) การเรียนรู้ผ่านสื่อมัลติมีเดีย (Multimedia learning) การเรียนรู้แบบเสมือนจริง (Virtual learning) การเรียนรู้แบบผสมผสาน (Blended learning) กระทั่งพัฒนาเป็นระบบจัดการการเรียนรู้ (Learning Management System: LMS) ผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ตที่มีเครื่องมือสำคัญสำหรับผู้สอน ผู้เรียน และผู้ดูแลระบบ ในการจัดการ/สร้างเนื้อหารายวิชา: ข้อมูลบทเรียน เครื่องมือวัดผล ข้อมูลผู้เรียน การจัดการสื่อสาร การปฏิสัมพันธ์ การเก็บสำรองข้อมูล และการรายงานผล (Buriram Rajabhat University, 2020) รูปแบบการเรียนรู้ได้รับการพัฒนาตามความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ซึ่งช่วยให้การเรียนรู้กระทำได้สะดวกและคล่องตัวมากขึ้น ผู้เรียนในยุคดิจิทัลจึงเข้าถึงการเรียนรู้ได้ง่าย สามารถแสดงความคิดเห็นโต้ตอบกับผู้สอนและผู้เรียนคนอื่นผ่านออนไลน์ โดยจะเป็นวิธีใดขึ้นอยู่กับความพร้อมของอุปกรณ์เทคโนโลยี การเชื่อมต่ออินเทอร์เน็ต ความรู้และแนวทางดิจิทัล ซึ่งไม่ได้ถือเอาแนวทางใดเหนือกว่าอีกแนวทางหนึ่ง แต่อาจเป็นแนวทางใดแนวทางหนึ่ง หรือผสมผสานกันเพื่อ

ต่อยอดให้เกิดการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับสถานการณ์และความต้องการได้อย่างต่อเนื่อง โดยเป็นประโยชน์แก่ผู้เรียน แม้ไม่ได้อยู่ภายในมหาวิทยาลัย ซึ่งอาจอยู่ต่างประเทศ (Deakin University, 2009) หรือเรียนรู้ควบคู่ไปกับการทำงาน ซึ่งช่วยขยายโอกาสการเข้าถึงการเรียนรู้ให้แก่คนในทุกช่วงวัยได้อย่างครอบคลุมและทั่วถึงกัน

แนวโน้มลักษณะการเรียนรู้ (แบบยืดหยุ่น) ในปัจจุบัน

การเรียนรู้ในระบบที่กำหนดว่าทุกคนต้องเรียนทุกอย่างเหมือนกัน ด้วยวิธีเดียวกัน ในความเร็วที่เท่ากัน อาจไม่เป็นจริง เพราะตามธรรมชาติมนุษย์เรียนรู้ด้วยความเร็ว และเวลาที่แตกต่างกัน (Stephen, 2013) โดยในปัจจุบันการดำเนินชีวิตเปลี่ยนแปลงไป บุคคลสามารถใช้เทคโนโลยีในการค้นหา เข้าถึงความรู้ และรวบรวมข้อมูลที่ต้องการได้อย่างรวดเร็วผ่านอุปกรณ์พกพา ซึ่งง่ายกว่าในอดีต ส่งผลต่อพฤติกรรมการเรียนรู้ให้ต้องปรับเปลี่ยนเพื่อสร้างสรรคโอกาสและเพิ่มประสิทธิภาพการเรียนรู้แก่ผู้เรียนได้มากขึ้น เป็นวิวัฒนาการการเรียนรู้ซึ่งเสริมสร้างจากสิ่งที่มีอยู่เดิม ทำให้เกิดสิ่งใหม่ ๆ ขึ้นให้ผู้เรียนในปัจจุบันซึ่งมีแนวโน้มเรียนแบบออนไลน์ได้รับประโยชน์สูงสุดจากการใช้เทคโนโลยี (Joan, 2013) แตกต่างจากการเรียนในชั้นเรียนแบบในอดีต โดยเปลี่ยนจากผู้สอนไปสู่การเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ (Chasse, Auricchio, & Liebert, n.d.) ดังนี้

1. *มีส่วนร่วมผ่านประสบการณ์การเรียนรู้ที่เกี่ยวข้อง*: ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้แบบเชิงรุก โดยกิจกรรมการเรียนรู้ต้องเกี่ยวข้องและมีความหมายภายใต้การออกแบบที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ยิ่งผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้มากเท่าไร ก็ยิ่งส่งผลต่อการเรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพ และการพัฒนาตนเองในเชิงบวกมากขึ้น

2. *เน้นสร้างศักยภาพ เป็นส่วนตัว และกำกับตนเอง*: เทคโนโลยีในปัจจุบันไม่เสียค่าใช้จ่ายและทำได้ง่ายผ่านอุปกรณ์ดิจิทัล ซึ่งยืดหยุ่นให้ผู้เรียนสามารถเลือกสิ่งที่เรียน วิธีเรียน และเวลาเรียน เพื่อเข้าถึงข้อมูลและความรู้ได้โดยตรง ให้ผู้เรียนขับเคลื่อนการพัฒนาตนเองโดยเรียนรู้แบบเป็นส่วนตัวที่เหมาะสมกับความชอบและตรงความต้องการ (one size fits one) นำไปสู่ความสามารถกำกับตนเองในการเรียนรู้

3. *เรียนรู้ได้ทุกหนแห่ง ทุ้นเวลา ตามต้องการ และตามบริบท*: เรียนรู้โดยเน้นผลลัพธ์จากการปฏิบัติงานจริง มากกว่าการสอนทฤษฎี ให้ผู้เรียนค้นหาคำตอบของคำถามที่ต้องการผ่านโปรแกรมการค้นหา เพื่อใช้แก้ปัญหาหรือพัฒนาการทำงานได้ในทันที ผู้เรียนสามารถเลือกเรียนภายในบริบทของตนเองเมื่อต้องการและเข้าถึงแหล่งเรียนรู้จากสถานที่ใดก็ได้ โดยไม่มีข้อจำกัด

4. *เรียนรู้แบบผสมผสานจากประสบการณ์ สังคม ทั้งเป็นทางการและไม่เป็นทางการ*: การเรียนรู้เกิดขึ้นได้ตลอดโดยไม่จำเป็นต้องเป็นการเรียนในระบบภายในห้องเรียน สถานศึกษาจึงต้องเปิดรับวิธีการเรียนรู้แบบไม่เป็นทางการร่วมด้วย เพื่อการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ให้ผู้เรียนสามารถเข้าถึงความรู้ของผู้เชี่ยวชาญผ่านช่องทางต่าง ๆ ในบริบทที่หลากหลาย วิธีการเรียนรู้มีความสำคัญโดยวิธีที่มีประสิทธิภาพซึ่งเป็นที่ยอมรับเป็นแบบผสมจาก 3 ทาง 70:20:10 (McCall, 2010) คือ 70% เรียนรู้จากการทำงาน/ลงมือกระทำ อีก 20% เรียนรู้จากการปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น และ 10% เรียนรู้จากหลักสูตร

5. *เรียนรู้เชื่อมโยงหลายมิติด้วยการวิเคราะห์*: ผู้เรียนยุคดิจิทัลต้องสามารถเชื่อมต่อกับแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ ผ่านอุปกรณ์เทคโนโลยีแบบพกพาที่เชื่อมโยงถึงกัน เพื่อค้นหาข้อมูล แลกเปลี่ยนเรียนรู้ และเข้าถึงความคิดที่หลากหลาย แม้รูปแบบจะไม่ใช่เป็นทางการ แต่เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่สำคัญและมีประสิทธิภาพ โดยความสามารถวิเคราะห์เชิงลึกของผู้เรียนจะช่วยปรับเส้นทางการเรียนรู้และตรวจสอบประสิทธิภาพของกิจกรรมที่ได้เรียนรู้ไป

6. *เรียนรู้ต่อเนื่อง ส่งเสริมการถาม สืบถาม และลงมือทำ*: การปลูกฝังวัฒนธรรมการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการถาม สืบถาม และลงมือกระทำ จะหล่อหลอมผู้เรียนให้สามารถเรียนรู้ได้อย่างเป็นอิสระและต่อเนื่อง เป็นเจ้าของการพัฒนาตนเอง โดยพยายามค้นหาคำตอบ สร้างรูปแบบทางความคิดจากความรู้และประสบการณ์ที่มีอยู่เพื่อแก้ปัญหา ซึ่งสำคัญมากในกระบวนการเรียนรู้

ด้วยข้อมูลมีมากอยู่ทั่วไปและความรู้ใหม่ ๆ เกิดขึ้นตลอดเวลา การเรียนรู้ในยุคดิจิทัลจึงมีลักษณะเน้นให้ผู้เรียนได้ลงมือกระทำสิ่งใหม่ ๆ ที่ส่งเสริมการบูรณาการใช้ความรู้ร่วมกัน มากกว่าการอ่านคู่มือหรือการเข้าเรียนในชั้นเรียน ให้ผู้เรียนมีประสบการณ์ขับเคลื่อนการพัฒนาตนเองในบริบทที่เฉพาะเจาะจง ภายใต้เวลา สถานที่ และ

วิธีที่ตนเองสะดวก ซึ่งการเรียนในหลักสูตรระยะยาวไม่สามารถตอบสนองได้ การเรียนรู้จึงควรเป็นได้ทั้งแบบทางการในห้องเรียนและไม่เป็นทางการนอกห้องเรียนที่จะช่วยผู้เรียนให้ค้นพบคำตอบที่สามารถนำไปใช้ได้ทันที โดยต้องคล่องแคล่วใช้ดิจิทัลเชื่อมต่อกับแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ แบบออนไลน์ เพื่อเข้าถึงความรู้ของผู้เชี่ยวชาญและประสบการณ์ของผู้อื่น นับเป็นแหล่งความรู้ที่ดี ซึ่งรวบรวมความรู้ผ่านการรวบรวมผู้คน พร้อมกับต้องมีทักษะคัดกรอง แยกแยะ และเลือกใช้ข้อมูลได้อย่างเหมาะสม วิเคราะห์เพื่อพัฒนาตนเองได้อย่างต่อเนื่อง ให้ผู้เรียนได้รับผิดชอบและควบคุมกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเองมากขึ้น โดยผู้สอนกลายมาเป็นผู้อำนวยความสะดวกในการเข้าถึงแหล่งการเรียนรู้ และคอยสะท้อนข้อมูลกลับไปยังผู้เรียนแบบเชิงรุกเพื่อแนะนำวิธีทำให้ประสบการณ์การเรียนรู้ของผู้เรียนถูกต้องและสมบูรณ์มากขึ้น (Chasse, Auricchio, & Liebert, n.d.) ซึ่งไม่ใช่การบรรยายซ้ำ แต่ต้องทำงานร่วมกันแบบบูรณาการเพื่อให้ผู้เรียนได้รับประโยชน์ เช่นเดียวกับที่ผู้สอนเองก็จะได้รับประโยชน์จากการเรียนรู้ของผู้เรียน ผ่านการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน และผู้เรียนกับผู้เรียนเอง

ทำไมจะต้องเรียนรู้แบบยืดหยุ่น ในระดับอุดมศึกษา

การเรียนรู้ในปัจจุบันมีลักษณะเปลี่ยนไปอันเป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างทางเศรษฐกิจ-สังคม และความเจริญก้าวหน้าของเทคโนโลยีที่มีศักยภาพสูง อินเทอร์เน็ตซึ่งมีพร้อมใช้งานและไม่เสียค่าใช้จ่ายได้เปิดโอกาสให้ทุกคนสามารถเข้าถึงข้อมูลและการศึกษาที่มีคุณภาพสูงได้อย่างเท่าเทียมกันมากขึ้น ผู้เรียนในระดับอุดมศึกษาเริ่มหลากหลาย ซึ่งจะได้มีเพียงเยาวชนที่จบจากชั้นมัธยมศึกษา แต่กำลังขยายสู่คนวัยทำงานและผู้สูงอายุที่ต้องการต่อยอดความรู้และพัฒนาสมรรถนะที่เฉพาะเจาะจงในการทำงาน การเรียนแบบไม่เน้นปริญญา จึงมีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้น เนื่องจากการเรียนในหลักสูตรต้องใช้ระยะเวลานาน มีค่าใช้จ่ายสูง และไม่ได้รับประกันการมีงานทำแก่ผู้เรียนเมื่อเรียนจบ (Kirtikara et al, 2023) ซึ่งนำมาสู่ความต้องการเรียนแบบ Micro-credential ในสมรรถนะที่เฉพาะเจาะจงโดยการรับรองของสถาบันอุดมศึกษา

การเรียนรู้ในระดับอุดมศึกษาควรได้รับการออกแบบให้สอดคล้องกับวิถีที่เปลี่ยนแปลงไปซึ่งต้องการความ

ยืดหยุ่น (Deakin University, 2009) ด้วยเหตุผลสำคัญคือ 1) กลุ่มผู้เรียนกำลังขยายสู่คนในวัยต่าง ๆ รวมถึงคนวัยทำงานที่มีรายได้ มีความสามารถชำระค่าเล่าเรียน จึงเป็นการลด *ความกดดันทางเศรษฐกิจ* ที่มีต่อการดำเนินงานในด้านต่าง ๆ ของสถาบันอุดมศึกษา โดยยังช่วยตอบสนองต่อนโยบายจากภาครัฐที่ต้องการยกระดับฝีมือแรงงานให้สามารถแข่งขันได้ในระดับโลก และความต้องการในการพัฒนาประเทศ 2) การเรียนรู้แบบยืดหยุ่นเป็นวิธีที่มีประสิทธิภาพซึ่งช่วยขยายโอกาสการเข้าถึงการเรียนรู้ของคนในทุกช่วงวัยได้อย่างครอบคลุมและเท่าเทียมกัน สามารถ *ตอบสนองต่อกลุ่มผู้เรียนที่แตกต่างกัน* ซึ่งมีความหลากหลาย ครอบคลุมถึงผู้ที่ไม่สามารถเข้าเรียนในระบบอุดมศึกษาแบบดั้งเดิมได้ โดยต้องการความยืดหยุ่นที่เกี่ยวข้องกับเวลา สถานที่ และวิธีในการเรียนรู้ (Casey & Wilson, 2005) และ 3) ข้อมูลในปัจจุบันที่มีมากและล้าสมัยลงอย่างรวดเร็ว การเข้าถึงข้อมูลล่าสุดอย่างต่อเนื่องจึงสำคัญที่ต้องคอยปรับให้เท่าทัน (EFMD Global Focus, n.d.) กระบวนการพัฒนาคนให้มีสมรรถนะเรียนรู้ เป็น *ความจำเป็นตามบริบท* ต่อการเปลี่ยนแปลงที่มีตลอดเวลา (Collis & Moonen, 2001) ซึ่งช่วยสร้างความได้เปรียบและความอยู่รอดสำหรับทุกองค์กร ไม่ให้ล้าหลัง โดยจะต้องตามให้ทัน ไม่เพียงทำให้ได้เปรียบเหนือคู่แข่ง แต่เพื่อความอยู่รอด และคงความเกี่ยวข้องอย่างยั่งยืน

แนวทางการเรียนรู้แบบยืดหยุ่น ที่ช่วยเพิ่มโอกาสของการเรียนรู้ในระดับอุดมศึกษาให้กับผู้เรียนในยุคดิจิทัล

ไม่เพียงส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต แต่การเรียนรู้แบบยืดหยุ่นยังช่วยขยายโอกาสการเข้าถึงการเรียนรู้ให้กับคนในทุกช่วงวัยได้อย่างครอบคลุมและเท่าเทียมกัน ซึ่งจะนำไปสู่การขยายสถานะให้กลายเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ส่งผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ-สังคมของประเทศ (UNESCO, 2022) สถาบันอุดมศึกษาจำเป็นต้องเข้าใจแนวทางการเรียนรู้ที่เปลี่ยนแปลงไปและพัฒนาระบบที่สอดคล้องเพื่อเอื้อต่อการเรียนรู้ที่หลากหลายไปพร้อม ๆ กับการเพิ่มโอกาสให้ทุกคนสามารถเข้าถึงการเรียนรู้เพื่อพัฒนาสมรรถนะของตนเองให้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงที่มีอยู่ตลอดผ่านการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงถึงกันทั้งในระบบนอกระบบและตามอัธยาศัย (Mahidol University, 2020) จัดการเรียนรู้แบบออนไลน์และยืดหยุ่นมากขึ้น

ให้ผู้เรียนในทุกช่วงวัยสามารถเข้าถึงการเรียนรู้ได้ตามที่เลือกได้อย่างต่อเนื่อง แม้ต้องทำงานหรือดูแลครอบครัว

การเรียนรู้แบบยืดหยุ่นในระดับอุดมศึกษาพบ ปรากฏตั้งแต่ 1) *เริ่มเข้าศึกษา* 2) *ระหว่างการศึกษา* และเมื่อ 3) *ใกล้สำเร็จการศึกษา* (UNESCO, 2022) กล่าวคือ เมื่อเริ่มเข้าศึกษา มีหลักสูตรเตรียมความพร้อมช่วยนำพา ผู้เรียนให้สามารถเรียนรู้ในระดับที่สูงขึ้น เน้นทักษะทาง วิชาการและความรู้ตามที่สถาบันเห็นว่าสำคัญ เพื่อให้ ผู้สมัครที่มีพื้นฐานทางวิชาชีพสามารถบูรณาการเข้ากับ หลักสูตรทางวิชาการในระดับอุดมศึกษาได้ดียิ่งขึ้น มีนโยบาย เรียนแบบเปิดในตอนค่ำหรือวันหยุด ทั้งในห้องเรียนและ แบบออนไลน์ ที่ไม่ต้องผ่านข้อกำหนดการรับเข้าเรียน แบบดั้งเดิม ให้ผู้เรียนสามารถนำหน่วยกิตที่ได้จากการเรียน แบบเปิดนี้มาคิดรวมในหลักสูตรปกติได้ นอกจากนี้ การ รับรองการเรียนรู้ที่มีมาก่อน (Recognition of Prior Learning: RPL) ในความรู้และทักษะที่ได้รับในบริบท ที่เป็นทางการ ไม่เป็นทางการ หรือตามอัธยาศัย โดยมี หน่วยงานภายนอกที่ได้การรับรองมาช่วยตรวจสอบ ใช้ ประเมินสมรรถนะมากกว่าวิชาการตามผลลัพธ์การเรียนรู้ ภายใต้กรอบคุณวุฒิแห่งชาติ โดยผู้สมัครจะต้องผ่านการ ทดสอบความถนัดและส่งผลผลงานของการเรียนรู้ที่มี มาก่อนเพื่อการพิจารณารับเข้าเรียนในหลักสูตร

ความยืดหยุ่นที่พบใน *ระหว่างการศึกษา* คือ 1) *แนวทางการเชื่อมต่อ* (Articulation pathways) และ 2) *วิธีจัดส่งความรู้* (Flexible delivery modes) โดยแนวทางการเชื่อมต่อเป็นกระบวนการถ่ายโอนระหว่าง หลักสูตรภายในสถาบันเดียวกันหรือข้ามระหว่างสถาบัน แบ่งเป็น 1.1) การเชื่อมต่ออย่างเป็นระบบ (Systemic articulation) เกิดขึ้นตามความสอดคล้องของผลลัพธ์ การเรียนรู้กับคุณวุฒิของหลักสูตรตามการประกันคุณภาพ การศึกษาและกรอบคุณวุฒิแห่งชาติ ใช้ได้กับสถาบัน ทั่วทุกภาคส่วน ในขณะที่ 1.2) การเชื่อมต่อแบบเฉพาะ เจาะจง (Specific articulation) เกิดขึ้นตามข้อตกลง ระหว่างสถาบัน โดยระบุเงื่อนไขในการถ่ายโอน ซึ่งทั่วไป จะดำเนินการด้วยการโอนย้าย (Transfer) คือ การโอนย้าย หลักสูตร หรือการโอนรายวิชา เพื่อหลีกเลี่ยงการเรียนรู้ ที่ซ้ำซ้อนและเพิ่มโอกาสในการสำเร็จการศึกษา โดย ส่วนใหญ่เป็นการโอนย้ายภายในสถาบันเดียวกันมากกว่า การโอนย้ายระหว่างสถาบัน แสดงถึงความจำเป็นที่จะต้อง สร้างความความร่วมมือระหว่างสถาบันอุดมศึกษาและ

ขยายเพิ่มถึงความร่วมมือกับภาคอุตสาหกรรม เพื่อหลีกเลี่ยง ไม่ให้เส้นทางการเรียนรู้ตัน โดยผลักดันให้การเรียนรู้ สามารถเกิดขึ้นได้อย่างต่อเนื่อง ด้วยวิธีสะสมและโอน หน่วยกิตการเรียน (Credit accumulation and transfer: CAT) ที่ได้รับจากการเรียนรู้ทั้งแบบเป็นทางการ ไม่เป็น ทางการ หรือตามอัธยาศัย ให้ผู้เรียนสามารถโอนหน่วย การเรียนจากหลักสูตรหนึ่งไปยังอีกหลักสูตรหนึ่งหรือ ข้ามสถาบันได้

ส่วน 2) *วิธีจัดส่งความรู้* ใน *ระหว่างการศึกษา* ที่พบหลัก ๆ คือ 2.1) *ความยืดหยุ่นในการจัดการเรียนรู้* ผ่านแพลตฟอร์มการเรียนออนไลน์และแบบผสมผสาน ซึ่งต้องอาศัยความพร้อมของโครงสร้างดิจิทัลพื้นฐาน และการเชื่อมต่ออินเทอร์เน็ตที่ผู้เรียนบางคนยังมีข้อจำกัด ในการเข้าถึง แนวโน้มความต้องการเรียนรู้เพื่อการทำงาน และความก้าวหน้าทางอาชีพที่มีมากขึ้น หลักสูตรจึงต้อง ออกแบบความยืดหยุ่นให้ผู้เรียนได้เรียนรู้งานในภาค อุตสาหกรรมหรือการบริการชุมชน โดยใช้โครงงานเป็น ฐานในการเรียนรู้ (Project-based learning) ในขณะที่ หลายประเทศมีแพลตฟอร์มการเรียนออนไลน์ระดับชาติ (Massive Open Online Courses: MOOCs) โดย สถาบันอุดมศึกษามีแนวโน้มยอมให้ผู้เรียนสามารถโอน หน่วยกิตของการเรียนจากแพลตฟอร์มนี้เพิ่มสูงขึ้น โดยเฉพาะเมื่อต้องปิดระหว่างการแพร่ของโรคระบาด 2.2) *ความยืดหยุ่นด้านเวลา* มีหลักสูตรให้เลือกเรียน นอกเวลา ภาคค่ำ และช่วงวันหยุด ตามความต้องการ ของผู้เรียนที่หลากหลาย และ 2.3) *ความยืดหยุ่นในหลักสูตร*: ส่งเสริมการเรียนแบบสหวิทยาการ โดยประเภทและ ลำดับรายวิชามีความยืดหยุ่นที่ทำให้หลักสูตรเป็นสหวิทยาการ มากขึ้น ให้ผู้เรียนรับผิดชอบโครงสร้างหลักสูตรเอง โดย สามารถเลือกและปรับให้เข้ากับความต้องการและความสนใจ ที่เหมาะกับตนเอง นอกจากนี้ มี *โครงสร้างหลักสูตรปริญญา ที่ยืดหยุ่น* ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อผู้เรียนที่ต้องการสำเร็จ การศึกษาและออกไปทำงานอย่างรวดเร็ว เช่นเดียวกับ ที่มีหลักสูตรขยายเวลาให้ผู้เรียนสำเร็จการศึกษาได้ใช้ เวลานานขึ้น โดยสามารถผสมผสานการเรียนและการ ทำงานเข้าด้วยกัน ซึ่งเชื่อว่าช่วยเตรียมผู้เรียนเข้าสู่ ตลาดแรงงานได้ดีกว่า หรือเป็นรูปแบบ *การเรียนข้าม สถาบัน* ซึ่งเป็นความร่วมมือระหว่างสถาบันอุดมศึกษา ให้ผู้เรียนสามารถเรียนตามหลักสูตรจากสถาบันใดก็ได้ ที่อยู่ในความร่วมมือ

เมื่อ *ใกล้สำเร็จการศึกษา* แนวทางความยืดหยุ่น ควรเน้นส่งเสริม *การเรียนรู้จากการทำงาน* และ *การเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง* ซึ่งเชื่อมความสัมพันธ์ของการเรียนรู้ในระดับอุดมศึกษาและตลาดแรงงานเข้าไว้ด้วยกัน ให้ผู้เรียนสามารถรวบรวมหน่วยกิตการเรียนจากการทำงานจริง การฝึกงาน หรือการแลกเปลี่ยนนักศึกษาผ่านหลักสูตรระดับปริญญา พัฒนาแนวปฏิบัติในการฝึกงานและจัดการเรียนรู้โดยใช้การทำงานเป็นฐาน นอกจากนี้ ควรส่งเสริม *การเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง* โดยเปิดสอนเฉพาะทางให้แก่คนทำงานที่มีวุฒิการศึกษาอยู่แล้วแต่ต้องการได้รับความเชี่ยวชาญเฉพาะทางหรือพัฒนาสมรรถนะใหม่ ๆ ตามที่ตลาดแรงงานต้องการ ในขณะที่หากเป็นคนที่งานที่ยังไม่มีวุฒิการศึกษาที่สามารถเข้าเรียนได้ โดยหลักสูตรมอบประกาศนียบัตรที่ระบุความสามารถเฉพาะ มุ่งเน้นคนที่ต้องการยกระดับสมรรถนะของตนเองผ่านหลักสูตรการฝึกอบรม/การพัฒนาวิชาชีพ ให้คนทำงานสามารถเลือกเรียนได้อย่างต่อเนื่อง นอกเหนือจากการเรียนในระบบตามหลักสูตรปริญญา

การเรียนรู้แบบยืดหยุ่นเป็นแนวทางการศึกษาที่มีศักยภาพ แต่ยังมีประเด็นท้าทายที่ต้องพิจารณาหลัก ๆ คือ 1) *ความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัล* การเข้าถึงเทคโนโลยีและการเชื่อมต่ออินเทอร์เน็ตที่ยังไม่ครอบคลุมทุกพื้นที่ 2) *บทบาทของผู้สอน* ซึ่งต้องปรับเป็นผู้อำนวยความสะดวกการเรียนรู้ และมีเจตคติเชิงบวกยอมรับเทคโนโลยีที่มีอยู่รอบตัวทั่วไป หลีกเลียงไม่ได้ โดยมีประโยชน์หากใช้ในทางที่เหมาะสม รวมถึงการนำเทคโนโลยีมาช่วยส่งเสริมการศึกษา ซึ่งจะทำให้การเรียนรู้มีประสิทธิภาพและเข้าถึงได้ง่ายขึ้น ควบคู่ไปกับ 3) *การควบคุมคุณภาพการเรียนรู้* คือ 3.1. สื่อการเรียนรู้ที่ใช้ต้องน่าเชื่อถือและถูกต้อง และ 3.2. การประเมินผล ด้วยการเรียนรู้แบบยืดหยุ่นมีรูปแบบที่หลากหลาย โดยเฉพาะการเรียนแบบออนไลน์ที่เรียนได้จากทุกที่ โดยไม่ต้องเข้าชั้นเรียน นอกจากนี้การขาดปฏิสัมพันธ์ทางสังคมกับเพื่อนและผู้สอนในชั้นเรียนอาจนำไปสู่ความรู้สึกโดดเดี่ยวและขาดแรงจูงใจในการเรียนรู้ได้อย่างไรก็ตาม ข้อจำกัดเหล่านี้ถูกทำให้ลดน้อยลงหรือขจัดออกไปได้ โดยสถาบันอุดมศึกษาต้องวางแผนเชิงนโยบายและดำเนินการอย่างรอบคอบ จัดให้มี 1) *โครงสร้างพื้นฐาน* เพื่อการเรียนรู้ในรูปแบบต่าง ๆ 2) *พัฒนาผู้สอน* ให้มีทักษะใช้เทคโนโลยีส่งเสริมการเรียนรู้ การให้คำปรึกษา/แนะนำผู้เรียน และ 3) *ออกแบบหลักสูตรที่สอดคล้องกับ*

การเปลี่ยนแปลง รวมทั้งประกันคุณภาพการศึกษา มีกระบวนการประกันคุณภาพว่าหลักสูตรสามารถสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ที่มีคุณภาพสูงได้ แม้เป็นการเรียนผ่านออนไลน์ ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อผู้เรียน และช่วยเพิ่มโอกาสแก่ผู้เรียนที่มีข้อจำกัดตามระบบการเรียนในระดับอุดมศึกษาแบบดั้งเดิมให้สามารถเติมเต็มความรู้หรือพัฒนาสมรรถนะตามเป้าหมายให้เข้ากับรูปแบบการเรียนรู้และจังหวะของตนเอง การอุดมศึกษาไทยในปัจจุบันโดยความร่วมมือร่วมกันระหว่างสถาบันต่าง ๆ ได้พัฒนาแพลตฟอร์มการเรียนรู้แบบออนไลน์ ภายใต้โครงการพัฒนามหาวิทยาลัยไซเบอร์ไทย ที่เปิดโอกาสให้บุคคลทั่วไปได้เรียนรู้ผ่านออนไลน์และสะสมหน่วยกิต (Thailand Cyber University: TCU, 2020) ในขณะเดียวกันมหาวิทยาลัยที่มีความเชี่ยวชาญต่างเริ่มให้ความสำคัญกับการเรียนรู้เน้นพัฒนาสมรรถนะที่เฉพาะเจาะจงรองรับแนวทางการดำเนินงานคลังหน่วยกิตในระดับอุดมศึกษา (2565) และหลักเกณฑ์และวิธีการเทียบโอนหน่วยกิตและผลการศึกษา (2565) (Ministry of Higher Education, Science, Research and Innovation, 2022) เป็นหลักสำคัญใช้เชื่อมโยงผลการเรียนจากระบบนอกระบบ และตามอัธยาศัยเข้าไว้ด้วยกัน ให้ผู้เรียนสามารถนำหน่วยกิตที่เคยได้รับจากการเรียนในรูปแบบต่าง ๆ มาขอเทียบโอนเพื่อเก็บสะสมไว้ในคลังหน่วยกิตที่ดำเนินการโดยสถาบันอุดมศึกษา ซึ่งเชื่อมต่อได้กับคลังหน่วยกิตกลางในรูปแบบดิจิทัล เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนกับครูที่เก่ง เป็นผู้ผู้เชี่ยวชาญระดับโลกจากสถาบันอุดมศึกษาหรือภาคอุตสาหกรรมซึ่งเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่สำคัญ เป็นการรับประกันคุณภาพของผู้เรียนว่ามีคุณสมบัติตามที่ตลาดแรงงานต้องการ ซึ่งช่วยเพิ่มโอกาสในการทำงานและการมีรายได้เมื่อเรียนจบ (Kirtikara et al., 2023) การเรียนรู้แบบยืดหยุ่นผ่านแพลตฟอร์มออนไลน์ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนสามารถผสมผสานการเรียนรู้และการใช้ชีวิตหรือการทำงานเข้าไว้ด้วยกัน นับวันจะทวีความสำคัญมากขึ้น โดยเฉพาะที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถเก็บสะสมความสำเร็จได้ครบกระทั้งเป็นวุฒิการศึกษาในระดับต่าง ๆ หลักสูตรวิชาชีพ และหลักสูตรระดับปริญญา ด้วยเชื่อว่าจะช่วยเตรียมความพร้อมผู้เรียนเข้าสู่ตลาดแรงงานได้ดีกว่า ให้ผู้เรียนสามารถกำกับตนเองและมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ โดยจะส่งผลลัพธ์เชิงบวกต่อการเรียนและการเก็บรักษาความรู้ให้คงอยู่ยาวนานขึ้น

บทสรุป

การเรียนรู้แบบยืดหยุ่นเป็นแนวทางการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นด้วยเวลา สถานที่ และวิธีการ อันเป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจ-สังคม และความเจริญก้าวหน้าอย่างก้าวกระโดดของเทคโนโลยีที่มีอยู่รอบตัว กระทบต่อการดำเนินชีวิตให้เปลี่ยนแปลงไป โดยแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579 (Office of the Education Council, Ministry of Education, 2017) มีเป้าหมายเน้นพัฒนาศักยภาพและขีดความสามารถของบุคคลให้สามารถแสวงหาความรู้ได้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง ดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุขและพร้อมต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกในศตวรรษที่ 21 เห็นประโยชน์ของการใช้เทคโนโลยีอย่างเต็มประสิทธิภาพและความจำเป็นในการเรียนรู้ผ่านแพลตฟอร์มออนไลน์มากขึ้น เป็นการย้ำให้เห็นว่าการเรียนรู้ในระบบเพียงอย่างเดียวไม่ครอบคลุมและทั่วถึงที่จะทำให้ทุกคนเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต สถาบันอุดมศึกษาต้องเข้าใจและตระหนักถึงบทบาทในการเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ที่สร้างความยั่งยืนให้กับสังคม ซึ่งต้องเปิดกว้างและยืดหยุ่นเพื่อช่วยขยายโอกาสการเข้าถึงการเรียนรู้ให้กับคนในทุกช่วงวัยได้อย่างเท่าเทียมกัน ครอบคลุมถึงผู้มีคุณสมบัติไม่สอดคล้องสำหรับการเข้าเรียนต่อในระดับอุดมศึกษาแบบดั้งเดิม ให้ได้มีสิทธิเข้าเรียนรู้และสำเร็จการศึกษาในระดับที่สูงขึ้นเพื่อพัฒนาสมรรถนะและสร้างโอกาสในการประกอบอาชีพ ตอบสนองความต้องการของตลาดแรงงาน ส่งผลต่อการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืนต่อไป

ผู้เรียนในยุคดิจิทัลสามารถเข้าถึงความรู้ได้อย่างรวดเร็วและง่ายกว่าในอดีต คล่องแคล่วใช้เทคโนโลยีในการค้นหาและรวบรวมข้อมูลตามที่ต้องการผ่านอุปกรณ์พกพา เพื่อนำมาใช้แก้ปัญหาหรือพัฒนาการทำงานได้ ในทันที การเรียนรู้ในปัจจุบันจึงต้องออกแบบให้แตกต่างจากอดีต โดยเน้นให้ผู้เรียนลงมือกระทำ มีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้แบบเชิงรุกที่เกี่ยวข้องและมีความหมาย ซึ่งต้องเปิดรับวิธีการเรียนรู้แบบไม่เป็นทางการร่วมด้วย เพื่อให้ผู้เรียนสามารถเข้าถึงแหล่งเรียนรู้ที่เชื่อมต่อกับความรู้ของผู้เชี่ยวชาญและประสบการณ์ของผู้อื่น ซึ่งสำคัญที่จะทำให้การเรียนรู้เกิดขึ้นได้อย่างต่อเนื่อง ให้ผู้เรียนเป็นอิสระและกำกับตนเองในการเรียนรู้ โดยสามารถวิเคราะห์เลือกอย่างชาญฉลาดว่าจะจัดตารางการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นอย่างไรให้มีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์สูงสุด

ในขณะที่ผู้สอนเป็นผู้ขับเคลื่อนสำคัญที่ทำให้เกิดการเรียนรู้แบบยืดหยุ่น ประเมินความพร้อม โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลและความต้องการของผู้เรียน แล้วพิจารณาใช้ความยืดหยุ่นที่เหมาะสม ซึ่งผู้สอนต้องทำงานร่วมกันเพื่อออกแบบหลักสูตรให้มีความหลากหลายโดยร่วมมือกับภาคอุตสาหกรรม เป็นการรับประกันคุณภาพของผู้เรียนตามที่ตลาดแรงงานต้องการ รวมทั้งคอยชี้แนะและสื่อสารข้อมูลที่เป็นประโยชน์แก่ผู้เรียน (Education Advanced, 2022) ให้ผู้เรียนสามารถย้อนกลับไปทบทวนเนื้อหาได้ทุกเมื่อที่ต้องการและเข้าถึงแหล่งเรียนรู้ได้อย่างไม่จำกัด เพื่อการพัฒนาแบบเป็นส่วนตัวที่เหมาะสมกับความชอบและตรงความต้องการ

สถาบันอุดมศึกษาจึงต้องเข้าใจแนวทางที่เปลี่ยนแปลงไปและยอมรับความสำคัญของการเรียนรู้แบบยืดหยุ่นเพื่อรองรับกลุ่มผู้เรียนที่หลากหลายมากขึ้น โดยออกแบบการเรียนรู้และพัฒนาระบบที่เชื่อมโยงการเรียนรู้ทั้งภายในระบบ นอกกระบบ และตามอัธยาศัยเข้าไว้ด้วยกัน ซึ่งเอื้อต่อการเรียนรู้ในรูปแบบต่าง ๆ ที่จะช่วยเพิ่มโอกาสการเข้าถึงการเรียนรู้เพื่อพัฒนาสมรรถนะให้กับคนในทุกช่วงวัยได้ครอบคลุมและเท่าเทียมกัน โดยแนวทางการเรียนรู้แบบยืดหยุ่นในระดับอุดมศึกษาพบปรากฏใน 3 ระยะ (UNESCO, 2022) คือ 1) เมื่อ *เริ่มเข้าศึกษา*: มี “หลักสูตรช่วยเตรียมความพร้อม” นำพาผู้เรียนให้สามารถเข้าเรียนในระดับอุดมศึกษาได้ และมีแนวทาง “รับรองการเรียนรู้ที่มีมาก่อน” โดยเป็นความรู้หรือทักษะที่ผู้เรียนได้รับทั้งในบริบทที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ให้ผู้เรียนได้พิสูจน์และผ่านการทดสอบ เพื่อการพิจารณา รับเข้าเรียน 2) ใน *ระหว่างการศึกษา*: มี “แนวทางเชื่อมต่อการเรียนรู้” โดยการเชื่อมต่ออย่างเป็นระบบ ตามความสอดคล้องของผลลัพธ์การเรียนรู้และกรอบคุณวุฒิแห่งชาติ ซึ่งใช้ได้กับทุกสถาบัน และการเชื่อมต่อแบบเฉพาะเจาะจงตามข้อตกลงที่มีระหว่างสถาบัน ด้วยการโอนย้ายหลักสูตรหรือโอนรายวิชา เพื่อหลีกเลี่ยงการเรียนรู้ที่ซ้ำซ้อน และเพิ่มโอกาสในการสำเร็จการศึกษา นอกจากนี้ มี “วิธีจัดส่งความรู้” โดยใช้แพลตฟอร์มออนไลน์หรือแบบผสมผสานที่ยืดหยุ่นด้วยเวลาในการเรียนรู้ ออกแบบหลักสูตรให้เป็นสหวิทยาการมากขึ้น ให้ผู้เรียนได้รับผิชอบการเรียนรู้ โดยสามารถปรับให้เข้ากับความต้องการและความถนัดของตนเอง เพื่อเป็นประโยชน์ต่อผู้เรียนที่ต้องการสำเร็จการศึกษาและออกไปทำงานอย่างรวดเร็ว

หรือผู้เรียนที่ผสมผสานการเรียนรู้และการทำงานเข้าไว้ด้วยกัน ซึ่งต้องการเวลานานขึ้นเพื่อสำเร็จการศึกษา และ 3) เมื่อ *ใกล้สำเร็จการศึกษา*: หลักสูตรร่วมมือกับภาคอุตสาหกรรม เน้นส่งเสริม “การเรียนรู้จากการทำงาน” จัดการเรียนรู้โดยใช้การทำงานเป็นฐาน เพื่อฝึกปฏิบัติงาน และส่งเสริม “การเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง” ยกระดับสมรรถนะของคนทำงานตามที่ตลาดแรงงานต้องการ โดยได้รับประกาศนียบัตรผ่านการเรียนในหลักสูตรระยะสั้นที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถเก็บสะสมความสำเร็จครบถ้วนเป็นวุฒิการศึกษาในระดับต่าง ๆ หลักสูตรวิชาชีพและหลักสูตรระดับปริญญาได้ ทั้งนี้ สำคัญอยู่ที่การปฏิบัติตามแนวทางการดำเนินงานคลังหน่วยกิตในระดับอุดมศึกษา (2565) ในการรับรอง “ผลการเรียน” คือ ความรู้/ทักษะ/จริยธรรม/ลักษณะบุคคลจากการเรียนในระบบ และ “ผลลัพธ์การเรียนรู้” คือ ผลของประสบการณ์/สมรรถนะตามกรอบกลุ่มอุตสาหกรรมอันเกิดจากการทำงาน/การฝึกอบรม จากการเรียนนอกระบบและตามอัธยาศัย ให้ผู้เรียนนำผลการเรียนและผลลัพธ์การเรียนรู้มาเทียบหน่วยกิตและสะสมในคลังหน่วยกิตได้ตามหลักเกณฑ์

และวิธีการเทียบโอนหน่วยกิตและผลการศึกษาในระดับอุดมศึกษา (2565) โดย 1) เทียบเคียงความรู้ที่ได้รับมา กับเกณฑ์ผลลัพธ์การเรียนรู้ที่พึงประสงค์ของรายวิชาที่เปิดสอนในสถาบันอุดมศึกษา 2) ทำการทดสอบ 3) ประเมินผลด้วยวิธีการต่างๆ ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่สถาบันกำหนด ซึ่งต้องเทียบได้ตามมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษา 4) เทียบโอนหน่วยกิตและผลการศึกษาอย่างเป็นระบบ มา 5) เก็บสะสมในระบบคลังหน่วยกิตตามที่คุณเรียนได้ลงทะเบียนไว้กับสถาบันอุดมศึกษาที่ผ่านการขึ้นทะเบียน โดยอาจมากกว่า 1 แห่ง ซึ่งเชื่อมต่อกันกับคลังหน่วยกิตกลางในรูปแบบดิจิทัล ด้วยข้อมูลผู้เรียนและผลการเรียนรู้ทั้งหมด การสะสมผลการเรียนรู้เป็นไปตามกรอบคุณวุฒิแห่งชาติ และกรอบคุณวุฒิวิชาชีพ ให้สามารถเทียบเข้าสู่วุฒิการศึกษาในระดับต่าง ๆ ของหลักสูตรได้ตามระเบียบของสถาบันอุดมศึกษา โดยไม่จำกัดอายุและคุณวุฒิของผู้เรียน ทำให้ไม่ต้องเริ่มต้นใหม่และไม่ถูกจำกัดด้วยเงื่อนไขของระยะเวลา ซึ่งช่วยเพิ่มโอกาสแก่คนทั่วไปให้ได้เข้าถึงการเรียนรู้ และสามารถเลือกเรียนได้ตามความสนใจอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

References

- Beairisto, B. (2000). What Does It Take To Be A Lifelong Learner?. In B. Beairisto and P. Ruohotie (Eds.), *Empowering teachers as lifelong learners: Reconceptualizing, restructuring and reculturing teacher education for the information age*. Tampere, Finland: University of Tampere.
- Buriram Rajabhat University, (2020). *LMS: BRU Learning Management System*. <https://www.bru.ac.th/lms-bru-learning-management-system/> [in Thai]
- Casey, J., & Wilson, P. (2005). A practical guide to providing flexible learning in further and higher education. *Quality Assurance Agency for Higher Education*. <http://www.enhancementthemes.ac.uk/docs/publications/a-practical-guide-to-providing-flexible-learning-in-furtherand-higher-education.pdf?sfvrsn=34>
- Cassidy, A., Fu, G., Valley, W., Lomas, C., Jovel, E. & Riseman, A. (2016). Flexible Learning Strategies in First through Fourth-Year Courses. *Collected Essays on Learning and Teaching*. 9, 83-94.

- Chasse, R. P., Auricchio, G., & Liebert, K. (n.d.). *Digital Age Learning: A Point of View from the EFMD Special Interest Group*. https://efmdglobal.org/wpcontent/uploads/PoV_Learning_in_the_digital_age_vFINAL.pdf
- Collis, B., & Moonen, J. (2001). *Flexible Learning in a Digital World: Experiences and Expectations*. Kogan Page.
- Deakin University. (2009). *Introducing flexible learning*. <https://www.coursehero.com/file/96326959/Introducing-flexible-learning-Deakin-Unvpdf/>
- Department of Older Persons. (2021). *Current aging society and economy in Thailand*. <https://www.dop.go.th/th/know/15/926> [in Thai]
- Education Advanced. (2022). *Flexible Learning: Everything You Should Know*. <https://educationadvanced.com/resources/blog/flexible-learning-everything-you-should-know/>
- Education Technology Development and Integration Support, KMUTT. (2021). *The Role of Micro-Credentials in the digital age and current Thai education*. <https://www.ets.kmutt.ac.th/post/digital-transformation-microcredential> [in Thai]
- Joan, D. R. (2013). Flexible Learning as New Learning Design in Classroom Process to Promote Quality Education. *Journal on School Educational Technology*, 9(1), 37-42.
- Kirtikara, K., Wachrinrat, C., Nakasathien, S., Vongsangnak, W., Unajak, S., Areechon, N., ... Phra Maha Techn Indatejo, (2023). *Digital world and transformation of future education and technology*. Kasetsart University. [in thai]
- Mahidol University. (2020). *Mahidol University Regulations on Flexible Education and Credit Bank System*. [in Thai]
- McCall, M. J. (2010). Recasting leadership development. *Industrial and Organizational Psychology*, 3(1), 3–19. <https://doi.org/10.1111/j.1754-9434.2009.01189.x>
- Ministry of Higher Education, Science, Research and Innovation. (2022). *The Announcement of the Commission on Higher Education Standards on the Criteria and Methods of Equivalent Credit Transfer and Academic Performance at the Higher Education Level B.E. 2565 (2022)*. [in Thai]
- Ministry of Higher Education, Science, Research and Innovation. (2022). *The Announcement of the Commission on Higher Education Standards on the Guidelines for Operating a Credit Bank System at the Higher Education Level B.E. 2565 (2022)*. [in Thai]
- Office of the Education Council, Ministry of Education. (2017). *The National education plan B.E. 2560-2579 (2017-2036)*. <http://www.onec.go.th/index.php/book/BookView/1540> [in Thai]
- Office of the National Economic and Social Development Council, Office of the Prime Minister. (2022). *The Thirteenth National Economic and Social Development Plan (2023-2027)*. https://www.nesdc.go.th/article_attach/article_file_20230307173518.pdf [in Thai]
- Shurville, S., O’Grady, T., & Mayall, P. (2008). Educational and institutional flexibility of Australian educational software. *Campus-Wide Information Systems*, Emerald Group Publishing Limited, 25(2), 74-84.
- Spark Online School. (2023). *A Guide to Flexible Learning: Strategies, Tools and More*. <https://spark.school/flexible-learning/>

- Stephen, D. J. (2013). *Hacking Your Education: Ditch the Lectures, Save Tens of Thousands, and Learn More Than Your Peers Ever Will*. TarcherPerigee.
- Thailand Cyber University. (2020). *Thailand Massive Open Online Course Platform*. <https://thaimooc.org/taxonomy/publisher/tcu> [in Thai]
- Thailand Productivity Institute. (2015). *Unlock Productivity Lesson*. <https://www.ftpi.or.th/2015/2807> [in Thai]
- Tongpitak, N., Piromjitpong, S., & Asawapoom, S. (2016). The development of flexible learning model for Rajabhat undergraduate students in Lower Northeastern Region. *Veridian E-Journal, Silpakorn University*, 9(3), 527-542. [in Thai]
- UNESCO. (2022). *SDG-4: Flexible Learning Pathways in Higher Education – from Policy to Practice*. (Edited by Michaela Martin and Uliana Furiv). International Institute for Educational Planning.
- United Nation. (2022). *The Sustainable Development Goals Report*. <https://unstats.un.org/sdgs/report/2022/The-Sustainable-Development-Goals-Report-2022.pdf>